

УДК 339.5:338.22(477)

DOI: 10.60022/2(7)-3S

Ишейкін Тимур Євгенович

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної

Полтавський державний аграрний університет, Україна

Ishcheikin Tymur

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Associate Professor of the Markina Department of Management

Poltava State Agrarian University, Ukraine

ORCID: 0000-0002-9311-6904

Місюкевич Валентина Іванівна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Полтавський університет економіки і торгівлі, Україна

Misiukevych Valentyna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Associate Professor at the Department of Entrepreneurship, Trade and Stock Exchange Activity

Poltava University of Economics and Trade, Ukraine

ORCID: 0000-0002-3051-9677

Кривчун Ростислав Юрійович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за ОНП Менеджмент

Полтавський державний аграрний університет, Україна

Krivchun Rostislav

PhD Student

Poltava State Agrarian University, Ukraine

ORCID: 0009-0005-5899-6378

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Повномасштабна військова агресія РФ проти України, розпочата 22 лютого 2022 року, стала серйозним викликом для всіх напрямків економічної діяльності України, зокрема і для зовнішньоторговельної діяльності. Перед початком збройного конфлікту Україна відігравала ключову роль на світових ринках як один із великих експортерів аграрної продукції, металургії та машинобудування, а географія торговельних партнерів налічувала понад 180 країн світу, зокрема такі регіони як Європа, Азія, Африка та Північна Америка. Але внаслідок воєнних дій була зруйнована або заблокована критична інфраструктура країни, зокрема порти в Одесі та Чорноморську, що стало однією із головних причин значного падіння обсягів експортно-імпортних операцій та зміни структури експорту та імпорту України. У статті досліджено вплив війни на зовнішньоекономічну діяльність України, проаналізовані динаміка зміни обсягів експортно-імпортних операцій протягом 2022-2024 рр., товарна структура експортно-імпортних операцій у 2022-2024 рр., основні торговельні партнери України та їх частка у експорті-імпорті України, досліджено географічну структуру експорту – імпорту України протягом 2023-2024 рр., визначено основні напрямки та перспективи розвитку ЗЕД в умовах воєнного стану.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, імпорт, експорт, товари, сальдо, війна, економіка.

PROSPECTS AND TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Abstract. Full-scale military aggression of the Russian Federation against Ukraine, started on February 22, 2022, became a serious challenge for all areas of economic activity of Ukraine, including for foreign trade. Before the armed conflict, Ukraine played a key role in the world markets as one of the large exporters,

agricultural products, metallurgy and mechanical engineering, and the geography of trading partners had more than 180 countries, including regions such as Europe, Asia, Africa and North America. However, the hostilities have been destroyed or blocked by the country's critical infrastructure, including ports in Odessa and the Black Sea, which was one of the main reasons for the significant fall in export-import operations and changes in Ukraine's export and import structure. In the context of martial law, it is necessary to investigate the impact of the war on the change in the volume and structure of foreign trade, to analyze the negative factors that create difficulties for its restoration and determine the opportunities that Ukraine has to overcome these difficulties. The future post-war reconstruction of the country will greatly depend on the ability of Ukraine to restore foreign trade with partners, the study of this issue is an important prerequisite for developing a country's post-war strategy and economic development. The war in Ukraine has created new challenges that require urgent analysis and correction of strategies, including adaptation of foreign economic policy, finding new partners and ensuring the security of supply. This emphasizes the need for a deep study of international economic relations to ensure economic stability and to create the basis for long-term development.

Under the state of martial law, the role of FEA increased as the domestic markets have undergone significant restrictions, and international support and access to foreign markets have become key to ensuring economic stability and restoration of the country. The significance and relevance of international economic relations for Ukraine remains critical in the face of constant changes in the global environment. This article investigates the influence of the war on the foreign economic activity of Ukraine, the dynamics of changes in the volume of export-import operations during 2022-2024, the commodity structure years, the main directions and prospects of development of FEA in the conditions of martial law are determined.

Keywords: foreign economic activity, import, export, goods, balance, war, economy.

Постановка проблеми. Повномасштабна військова агресія РФ проти України, розпочата 22 лютого 2022 року, стала одним із найбільших збройних конфліктів на Європейському континенті впродовж останніх років. Через збройну агресію та воєнні дії на території України, протягом 2021-2024 років відбулися глибокі структурні зміни у зовнішньоекономічній діяльності країни. Воєнний конфлікт негативно відобразився на експортно-імпортній діяльності України, зміні структури товарів, а також на переліку основних зовнішньоторговельних партнерів. Воєнні дії призвели до пошкодження або повного знищення критичної інфраструктури, перекриття портів, блокуванню доступу до сировинних ресурсів і промислових потужностей. Внаслідок цього відбулося падіння обсягів експорту традиційних для України товарів, таких як сільгосппродукція, залізничні метали та сировина. Зменшення обсягів імпорту спричинено перш за все скороченням споживчого попиту та падінням платоспроможності населення.

Внаслідок знищення ворогом промислової інфраструктури Маріуполь Україна втратила близько 30-40% своїх металургійних потужностей. Деякі металургійні та переробні комбінати, зокрема, «Азовсталь», припинили свою роботу ще на початку повномасштабного вторгнення. Металургійні заводи «Запоріжсталь» і «Запоріжжкокс» зараз знаходяться в режимі гарячої зупинки виробництва, «Запоріжвогнетрив» – в режимі тимчасової зупинки технологічного обладнання. Авдіївський коксохімічний завод піддався масованим ракетним обстрілам й теж частково зупинив свою роботу [1, с. 66-67].

Зовнішньоекономічна діяльність є одним із головних чинників сталого розвитку та економічної стабільності країни. В умовах воєнного стану необхідно дослідити вплив війни на зміну обсягів та структуру зовнішньої торгівлі, проаналізувати негативні чинники, що створюють труднощі для її відновлення та визначити можливості, які має Україна для подолання цих труднощів. Майбутня післявоєнна відбудова країни у значній мірі буде залежати від спроможності України відновити зовнішньоторговельні зв'язки з партнерами, вивчення даного питання є важливою передумовою для розробки стратегії повоєнної відбудови країни та розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням впливу війни на зовнішньоекономічну діяльність України займалися такі вітчизняні науковці, як Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Бойкевич О. Р. [1], Гребельник О. П. [2], Кузьмин О. Є., Мельник О. Г. [3], Савчук Л. М. [4], Ніколаєнко І. В. [5], Власюк О. С. [9], Кононенко Л., Юр'єва П., Микитенко Т. [10], Петрова Н. С., Даниленко А. В. [11], Крамаренко Г. О. [13] та інші. У своїх наукових працях дослідники зосереджують увагу на проблемах впливу війни та глобалізаційних процесів на зовнішньоекономічну діяльність України, аналізі та змінам у структурі експорту та імпорту, інноваційному розвитку зовнішньої торгівлі, особливостям її

ведення та оподаткування в умовах воєнного стану.

Зовнішньоекономічна діяльність навіть в умовах війни залишається одним із головних джерел надходжень до державного бюджету України. Повномасштабна військова агресія стала новим важким викликом для зовнішньої торгівлі та загалом для економіки України, адже спричинила значне руйнування критичної інфраструктури, і змусила вітчизняних експортерів шукати нові логістичні маршрути та зовнішньоторговельних партнерів. Саме тому важливо дослідити вплив війни на зовнішньоекономічну діяльність України, проаналізувати динаміку змін експортно-імпортних операцій протягом воєнного стану та виокремити основні напрямки та перспективи її розвитку у майбутньому.

Метою статті є дослідження впливу воєнного стану на зовнішньоекономічну діяльність України, аналіз змін у структурі експортно-імпортних операцій, змін основних зовнішньоторговельних партнерів країни, визначення можливостей та перспектив для розвитку ЗЕД в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) України завжди була важливим чинником розвитку національної економіки, формування валютних надходжень та інтеграції у світову економічну систему. В умовах воєнного стану роль ЗЕД зросла, оскільки внутрішні ринки зазнали суттєвих обмежень, а міжнародна підтримка та доступ до зовнішніх ринків стали ключовими для забезпечення економічної стабільності та відновлення країни [1,4]. Щоб визначити вплив війни на ЗЕД України доцільним буде зробити аналіз динаміки змін обсягів експорту-імпорту України протягом 2022-2024 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка зміни обсягів експорту-імпорту України протягом 2022-2024 рр.

Рік	Експорт, млн дол. США	Імпорт, млн дол. США	Сальдо, млн дол. США	Коеф. Покриття (Е/І)
2022	44148,8	55273,5	-11124,7	0,8
2023	36186,2	63562,4	-27376,2	0,57
2024	41733,1	70751,2	-29018,1	0,59

Джерело: складено авторами за даними [6, 15]

Як бачимо, протягом 2022-2024 рр. експорт України скоротився з 44148,8 млн дол. США у 2022 році до 41733,1 млн дол. США у 2024 році, тобто падіння склало – 2415,7 млн дол. США або -5,5%. Імпорт, навпаки, збільшився протягом 2022-2024 рр. з 55273,5 млн дол. США у 2022 році до 70751,2 млн дол. США у 2024 році, маємо зростання на 15477,7 млн дол. США або на 28% у порівнянні з 2022 роком. Також протягом 2022-2024 рр. спостерігається стрімке падіння зовнішньоторговельного сальдо, яке у 2024 році склало -29018,1 млн дол. США при цьому коефіцієнт покриття скоротився на 0,21. Це свідчить про дефіцит зовнішньоторговельного балансу та значний розрив між обсягами експортних та імпортних операцій.

Повномасштабна військова агресія і повна заборона торгівлі з рф та республікою Білорусь також вплинула і на перелік основних зовнішньоторговельних партнерів України (табл. 2) Основними зовнішньоторговельними партнерами України протягом 2022-2024 рр. виступали країни ЄС (Польща, Румунія, Угорщина), а також Туреччина та Китай. Так, у 2022 році експорт до Польщі склав 4,83 млрд. дол. США або 10,9% від загального обсягу, до Румунії – 3,56 млрд. дол. США (8,1% експорту), до Угорщини – 2,277 млрд. дол. США (5,1% експорту). Щодо Туреччини та Китаю, то обсяги експорту до цих країн у 2022 році склали 2,880 млрд. дол. США (6,6% експорту) та 2,5 млрд. дол. США (5,7% експорту) відповідно. У 2024 році істотних змін майже не відбулося, перше місце за обсягами експорту посідає Польща – 4,8 млрд. дол. США або 11,3% від загального обсягу експорту. Експорт до Угорщини та Румунії у 2024 році скоротився майже вдвічі. Експорт до Угорщини зменшився з 2,277 млрд. дол. США у 2022 році до 1,15 млрд. дол. США у 2024 році (-1,127 млрд. дол. США), а до Румунії з 3,56 млрд. дол. США у 2022 році до 1,76 млрд. дол. США у 2024 році (падіння становить – 1,8 млрд. дол. США). Обсяги експорту до Китаю мали незначне скорочення: 2,5 млрд. дол. США у 2022 році та 2,39 млрд. дол. США у 2024 році (- 0,11 млрд. дол. США), а частка у експорті залишилася незмінною – 5,7%. Щодо Туреччини, ми також спостерігаємо скорочення обсягів експорту протягом 2022-2024 рр. з 2,88 млрд. дол. США у 2022 році до 2,21 млрд. дол. США у 2024 році. Тобто обсяги експорту до Туреччини протягом останніх 3 років скоротилися на 0,67 млрд. дол. США а його частка у загальному обсязі складає 5,3%. Аналіз показників імпорту показує, що лідером за обсягами імпортних операцій протягом 2022-2024 рр. залишається Китай. Так обсяги імпортованої з Китаю продукції у 2024 році становлять 14,4 млрд. дол. США або 20,4% від загального обсягу імпорту України. Імпорт з Китаю

протягом 2022-2024 рр. зріс майже у 2 рази з 8,66 млрд. дол. США у 2022 році до 14,4 млрд. дол. США у 2024 році. Слідом за Китаєм йдуть Польща та Туреччина їх частка у загальних обсягах імпорту України у 2024 році становить 9,9% та 6% відповідно, замикають п'ятірку основних торговельних партнерів України Румунія та Угорщина з показниками 2,4% та 2,3% відповідно.

Таблиця 2

Країни-торговельні партнери України та їх частка у експорті-імпорті протягом 2022-2024 рр.

Рік	Країна	Експорт (млн \$)	Частка в експорті (%)	Імпорт (млн \$)	Частка в імпорті (%)
2022	Польща	4,830	10.9%	5,490	10.0%
2022	Румунія	3,560	8.1%	1,500	2.7%
2022	Туреччина	2,880	6.6%	3,360	6.1%
2022	Китай	2,500	5.7%	8,660	15.8%
2022	Угорщина	2,277	5.1%	1,300	2.4%
2023	Польща	6,695	15.1%	6,570	10.4%
2023	Румунія	3,905	8.8%	1,600	2.5%
2023	Туреччина	2,947	6.6%	4,720	7.5%
2023	Китай	2,490	5.6%	10,400	16.4%
2023	Угорщина	2,277	5.1%	1,600	2.5%
2024	Польща	4,800	11.3%	7,000	9.9%
2024	Румунія	1,760	4.2%	1,700	2.4%
2024	Туреччина	2,210	5.3%	4,240	6.0%
2024	Китай	2,390	5.7%	14,400	20.4%
2024	Угорщина	1,150	2.8%	1,620	2.3%

Джерело: складено авторами за даними [6, 15]

Аналізуючи товарну структуру експорту України протягом 2022-2024 рр. (табл. 3), можемо виокремити основні категорії товарів, які експортувалися та імпортувалися у найбільших обсягах. До таких товарів належать: живі тварини, продукти тваринного походження, продукти рослинного походження, жири та олії тваринного або рослинного походження, готові харчові продукти, мінеральні продукти, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості. Так протягом 2022-2024 рр. найбільший обсяг експорту припадав на продукти рослинного походження, жири та олії тваринного або рослинного походження, а саме 30,5% та 13,5% відповідно від загального обсягу експорту у 2022 році. У 2024 році частка експорту продуктів рослинного походження, жирів та олії тваринного або рослинного походження зросла до 32,4% та 13, 8% відповідно. Сумарна питома вага експорту живих тварин, продуктів тваринного походження, продуктів рослинного походження, жирів та олії тваринного або рослинного походження, готових харчових продуктів, мінеральних продуктів, продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості зросла з 65,7% у 2022 році до 78,7% у 2024 від загального обсягу експорту України. За показниками імпорту у 2022 році (табл. 4) перше місце посідають мінеральні продукти, їх частка у загальному імпорті становить 23,7%, на другому місці за обсягами імпорту продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості з часткою 11,2%, на третьому місці готові харчові продукти з часткою у імпорті 5,2%. Сумарна питома вага імпорту живих тварин, продуктів тваринного походження, продуктів рослинного походження, жирів та олії тваринного або рослинного походження, готових харчових продуктів, мінеральних продуктів, продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості скоротилася з 45,8% у 2022 році до 35,1% у 2024 році.

Таблиця 3

Динаміка обсягів експорту України за окремими категоріями товарів протягом 2022-2024 рр.

Категорія товару	Експорт товарів протягом 2022-2024 рр. у млн дол. США					
	2022 р.		2023 р.		2024 р.	
	млн дол. США	відсотків до загального обсягу	млн дол. США	відсотків до загального обсягу	млн дол. США	відсотків до загального обсягу
живі тварини, продукти тваринного походження	1471,8	3,3	1363,2	3,8	1643,5	3,9
продукти рослинного походження	13472,7	30,5	11716,7	32,4	13527,6	32,4

Продовження таблиці 3

жири та олії тваринного або рослинного походження	5948,6	13,5	5649,1	15,6	5756,4	13,8
готові харчові продукти	2496,9	5,7	3271,7	9,0	3755,7	9,0
мінеральні продукти	4322,5	9,8	2415,1	6,7	3432,4	8,2
продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	1286,8	2,9	888,2	2,5	973,1	11,4
Усього	28999,3	65,7	25304	70	29088,7	78,7

Джерело :складено авторами за даними [6, 15]

Таблиця 4

Динаміка обсягів імпорту України за окремими категоріями товарів протягом 2022-2024 рр.

Категорія товару	Імпорт товарів протягом 2022-2024 рр. у млн дол. США					
	2022 р.		2023 р.		2024 р.	
	млн дол. США	відсотків до загального обсягу	млн дол. США	відсотків до загального обсягу	млн дол. США	відсотків до загального обсягу
живі тварини, продукти тваринного походження	1175,2	2,1	1341,7	2,1	1474,7	2,1
продукти рослинного походження	1927,0	3,5	2112,9	3,3	2227,6	3,1
жири та олії тваринного або рослинного походження	293,9	0,5	247,2	0,4	280,0	0,4
готові харчові продукти	2645,1	4,8	3252,4	5,1	3657,7	5,2
мінеральні продукти	13123,5	23,7	10633,2	16,7	9162,1	12,9
продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	6213,4	11,2	7437,6	11,7	8065,1	11,4
Усього	24214,6	45,8	25025	39,3	24867,2	35,1

Джерело: складено авторами за даними [6,15]

Загалом протягом 2023-2024 рр. спостерігалось поступове зростання обсягів експорту (рис. 1). Так загальний обсяг експорту України за даними міністерства економіки у 2024 році склав 41,6 млрд. дол. США проти 35,8 млрд. дол. США у 2023. Тобто відбулося зростання на 5, 8 млрд. дол. США або +16,2% до попереднього року.

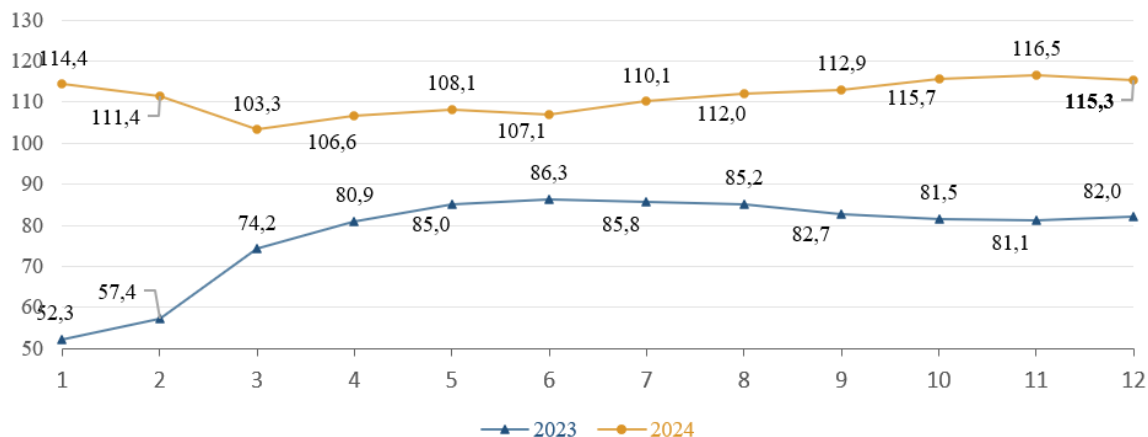

Рис. 1. Темпи зростання (зниження) експорту товарів у % до відповідного періоду попереднього року, нарастаючим підсумком

Джерело: сформовано авторами за даними: [6, 8, 15]

Щодо динаміки показників імпорту протягом 2023-2024 рр., ми також спостерігаємо його зростання (рис. 2). Так, у 2023 році загальний обсяг імпорту України становив 63,5 млрд. дол. США, а у 2024 році цей показник складає 70,7 млрд. дол. США. Тобто маємо збільшення на 7,2 млрд. дол. США або +13,4% до попереднього року. Загальний же зовнішній товарооборот України (сума експортних та імпортних операцій) збільшився з 99,3 млрд. дол. США у 2023 році до 112,3 млрд. дол. США у 2024 році. Маємо зростання на 13 млрд. дол. США або + 13% до попереднього року. Основними чинниками

зростання стали відновлення роботи морських портів та налагодження ефективних логістичних маршрутів.

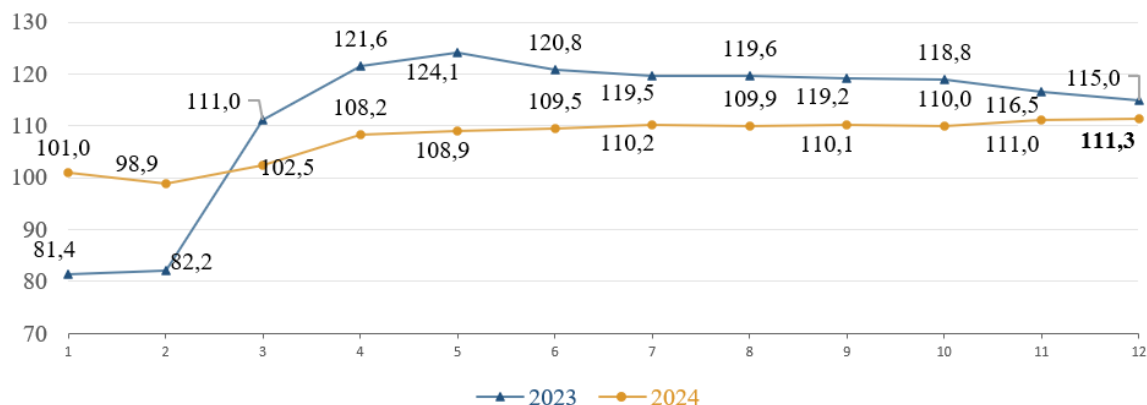

Рис. 2. Темпи зростання (зниження) імпорту товарів у % до відповідного періоду попереднього року, нарастаючим підсумком
Джерело: сформовано авторами за даними [6, 8, 15]

Якщо розглядати географічну структуру експорту України у 2023-24 рр. (рис.3, 4), то основними регіонами експорту української продукції у 2023 році були ЄС – 65% від загального обсягу, Азія – 16,5%, Африка – 7%, Америка – 5%, інші країни Європи – 6% , інші країни – 2%. У 2024 році частка країн ЄС в експорті України скоротилася і становила 59,5%, частка США також зменшилася – 3,9% проти 5% у 2023 році, також зросла частка експорту до країн СНД – 4,4% проти 2% у 2023 році.

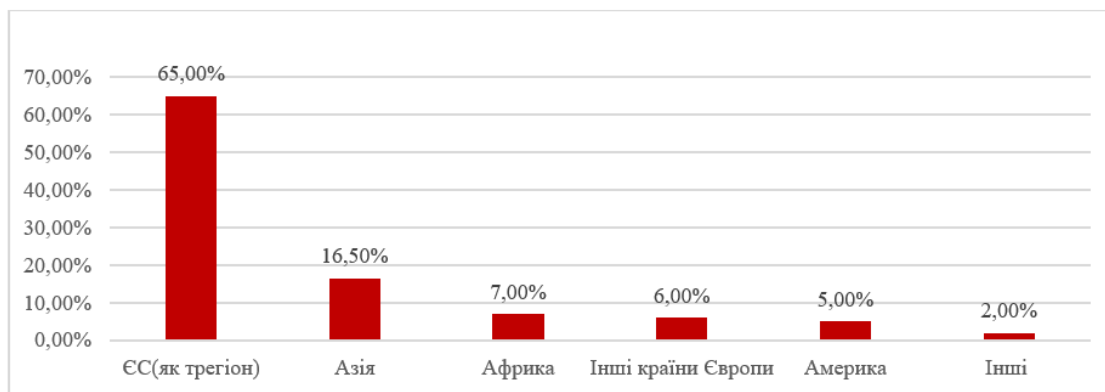

Рис. 3. Географічна структура експорту України у 2023 році
Джерело: сформовано авторами за даними [6, 8, 15]

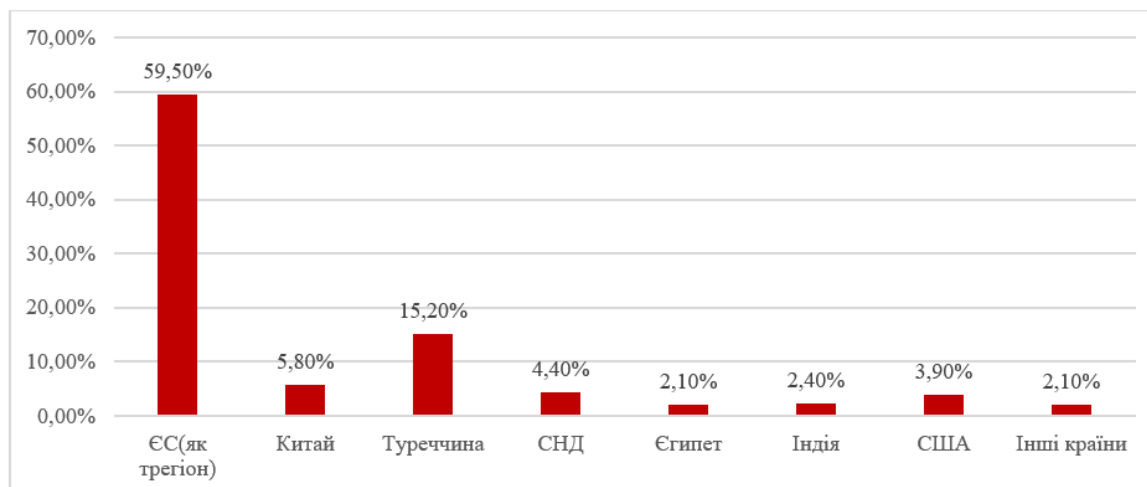

Рис. 4. Географічна структура експорту України у 2024 році
Джерело: сформовано авторами за даними [6, 8, 15]

Щодо географії імпорту України протягом 2023-2024 рр. (рис. 5, 6) можна виділити таких основних торговельних партнерів як: ЄС, Китай, Польща, Німеччина, Туреччина, США. Так, частка ЄС у імпорті України несуттєво скоротилася з 51,4% у 2023 році до 50,4% у 2024 році, зменшилися також частки Туреччини та США – 6% та 1,9% у 2024 році проти 7,2% та 4,4% у 2023 році відповідно. Частка інших країн залишилася майже незмінною – 2,1%, найменша частка імпорту з країн СНД – 1,1%, що свідчить про обмеження торговельних зв'язків з цими країнами.

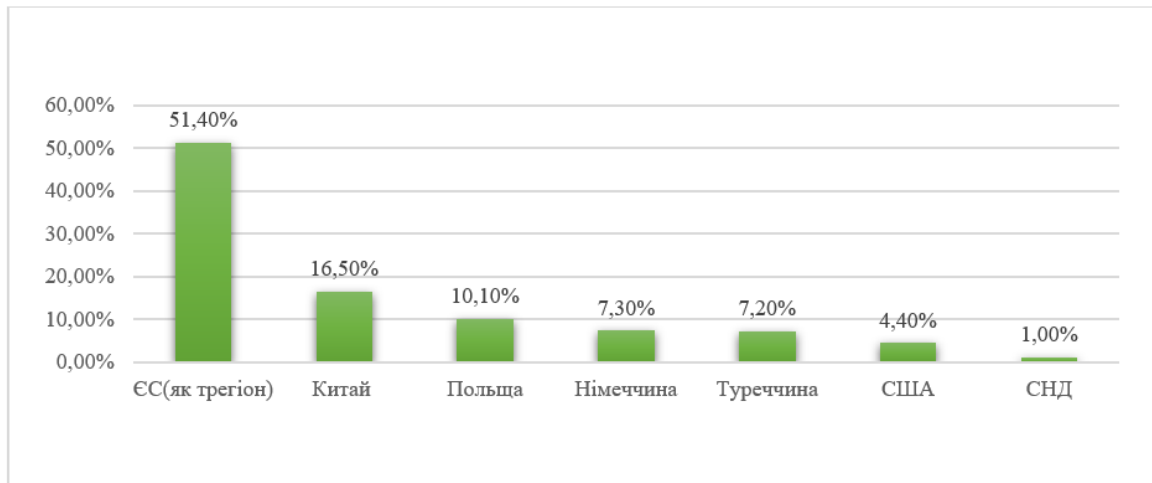

Рис. 5. Географічна структура імпорту України у 2023 році
Джерело: сформовано авторами за даними [6, 8, 15]

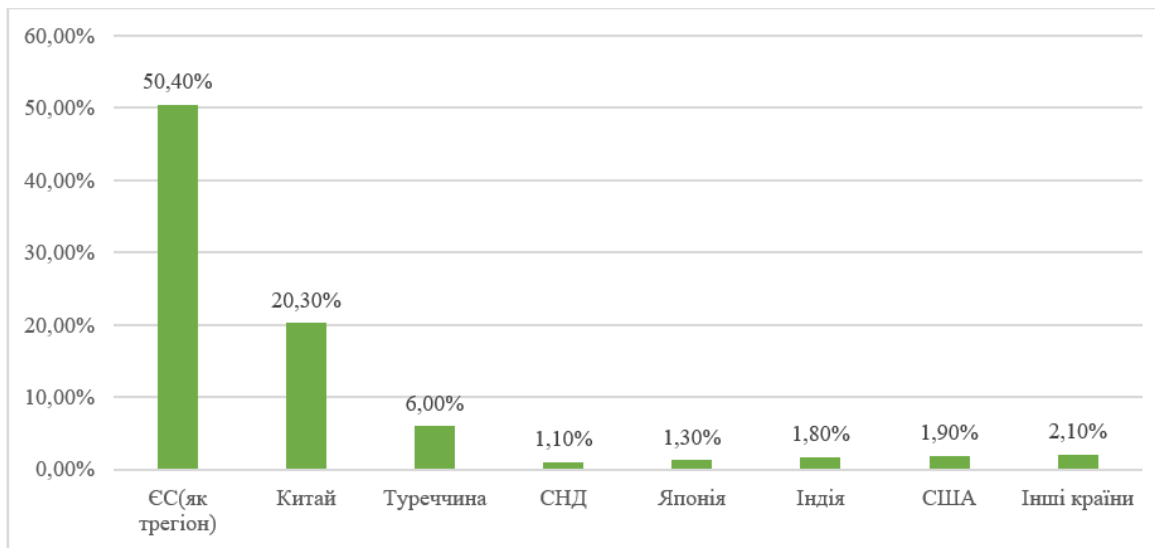

Рис. 6. Географічна структура імпорту України у 2024 році
Джерело: сформовано авторами за даними [6, 8, 15]

Повномасштабна військова агресія РФ проти України, розпочата у 2022 році призвела до значних змін у структурі та динаміці зовнішньоекономічних відносин. Наслідками цього збройного конфлікту стали руйнування транспортної інфраструктури та портів (особливо морських), що обмежило експортні можливості, падіння промислового виробництва у східних і південних регіонах України, зміна логістичних маршрутів з орієнтацією на західні кордони та європейські транспортні коридори, зростання ролі сільськогосподарської продукції у структурі експорту через попит на продовольство у світі [5, 11].

Разом із тим Україна отримала і нові можливості для розвитку зовнішньоекономічної діяльності завдяки посиленню економічної співпраці з Європейським Союзом (частка країн ЄС у зовнішній торгівлі України зросла до 51,5% у 2024 році), США та іншими країнами-партнерами, скасуванню або зменшенню тарифних та нетарифних бар'єрів у торгівлі з ЄС, що збільшило обсяги товарообороту з

країнами ЄС з 59,3 млрд. дол. США у 2022 році до 67,2 млрд. євро у 2024 році, участь у міжнародних ініціативах, зокрема «зернових коридорах» та логістичних проєктах з Польщею, Румунією, країнами Балтії.

Серед основних тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності України в умовах воєнного стану можна виділити наступні :

1. Географічна переорієнтація. Експорт і імпорт дедалі більше спрямовуються у країни ЄС, Північної Америки та Азії, тоді як частка російського та білоруського ринків зведена до нуля.

2. Пріоритетність аграрного експорту. Україна зберігає статус одного з найбільших світових постачальників зернових та олійних культур, що робить аграрний сектор стратегічним у ЗЕД.

3. Розвиток альтернативних транспортних шляхів. Посилюється значення автомобільних та залізничних перевезень через країни ЄС, а також використання дунайських портів.

4. Зростання ролі цифровізації у ЗЕД. Українські компанії активніше використовують електронну комерцію, цифрові платформи та міжнародні маркетплейси. (Amazon, Ebay, Alibaba, тощо)

5. Поглиблення євроінтеграційних процесів. Укладення нових торговельних угод, адаптація стандартів та поступове входження до єдиного європейського економічного простору [13].

Подальшими перспективами для майбутнього повоєнного розвитку зовнішньоекономічної діяльності України можуть стати:

- інтеграція у внутрішній ринок ЄС. Очікується розширення доступу українських товарів та послуг до європейських ринків, що сприятиме економічному зростанню [12,13];

- розширення участі у глобальних ланцюгах постачання. Українські підприємства можуть стати важливими партнерами у сферах ІТ, машинобудування, агропереробки;

- відновлення промисловості та експортного потенціалу після війни. Залучення інвестицій і міжнародної допомоги відкриє можливості для модернізації економіки;

- розвиток зеленої економіки. Україна може активно долучитися до європейських проєктів у сфері відновлюваної енергетики, що забезпечить нові напрями ЗЕД;

- формування іміджу надійного партнера. Участь у міжнародних безпекових і економічних ініціативах сприятиме зростанню довіри іноземних інвесторів.

Висновки. ЗЕД України в умовах воєнного стану зазнає суттєвих трансформацій, проте саме вона залишається одним із ключових інструментів підтримки економіки. Основні тенденції розвитку пов'язані з переорієнтацією на ринки ЄС, зміною логістики, зростанням значення аграрного сектора та цифрових технологій. Перспективи після завершення війни відкривають для України широкі можливості інтеграції у глобальну економіку, модернізації виробництва та зміцнення міжнародних економічних позицій.

Література

1. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Бойкевич О. Р. Зовнішньоекономічна діяльність України: сучасні виклики та стратегічні пріоритети. Фінанси України. 2022. № 5. С. 45–60.

2. Гребельник О. П. Міжнародна економіка: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 520 с.

3. Кузьмин О. Є., Мельник О. Г. Інноваційний розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах глобалізації. Економіка і прогнозування. 2023. № 2. С. 17–28.

4. Савчук Л. М. Роль зовнішньої торгівлі в умовах воєнного стану. Вісник економічної науки України. 2023. № 3. С. 33–40.

5. Ніколаєнко І. В. Зовнішньоекономічні зв'язки України та їх трансформація під впливом геополітичних чинників. Економіка України. 2024. № 1. С. 15–25.

6. Міністерство економіки України. Офіційний сайт. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 29.08.2025).

7. Стратегія розвитку експорту України на 2022–2026 роки. Київ: Мінекономіки України, 2022. 64 с.

8. Світовий банк. Доповідь щодо економіки України: воєнні виклики та перспективи відновлення. Вашингтон, 2023. 110 с.

9. Власюк О. С. Економічна безпека держави: монографія. Київ: НІСД, 2020. 432 с.

10. Кононенко Л., Юр'єва П., Микитенко Т. Зовнішньоекономічна діяльність та особливості її оподаткування: теоретичні аспекти. Економіка та суспільство. 2022. № 38. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-38-30.

11. Петрова Н. С., Даниленко А. В. Логістичні бар'єри експорту України в умовах воєнного стану. *Бізнес Інформ*. 2023. № 11. С. 56–63.
12. Європейська комісія. Торговельні відносини ЄС–Україна. Brussels, 2024. URL: <https://trade.ec.europa.eu> (дата звернення: 29.08.2025).
13. Крамаренко Г. О. Трансформація аграрного експорту України у світовій продовольчій системі. *Економіка АПК*. 2023. № 6. С. 12–20.
14. Мазаракі А. А., Мельниченко С. В. Міжнародна торгівля: підручник. Київ: КНЕУ, 2021. 648 с.
15. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля України товарами за 2024 рік (експрес-випуск). Київ: Держстат, 16.12.2024. URL: <https://stat.gov.ua> (дата звернення: 29.08.2025).

References

1. Vasylytsev, T. H., Lupak, R. L., & Boikevych, O. R. (2022). Foreign economic activity of Ukraine: current challenges and strategic priorities. *Finansy Ukrainy*, (5), 45–60.
2. Hrebelyuk, O. P. (2021). *International economics: textbook*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. 520 p.
3. Kuzmin, O. Ye., & Melnyk, O. H. (2023). Innovative development of foreign economic activity of enterprises in the context of globalization. *Ekonomika i prohnouzuvannia*, (2), 17–28.
4. Savchuk, L. M. (2023). The role of foreign trade under martial law. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, (3), 33–40.
5. Nikolaienko, I. V. (2024). Foreign economic relations of Ukraine and their transformation under the influence of geopolitical factors. *Ekonomika Ukrainy*, (1), 15–25.
6. Ministry of Economy of Ukraine. (2025). Official website. Retrieved August 29, 2025, from <https://www.me.gov.ua>
7. Ministry of Economy of Ukraine. (2022). *Export development strategy of Ukraine for 2022–2026*. Kyiv.
8. World Bank. (2023). *Ukraine economic report: war challenges and recovery prospects*. Washington.
9. Vlasiuk, O. S. (2020). *Economic security of the state: monograph*. Kyiv: NISD. 432 p.
10. Kononenko, L., Yurieva, P., & Mykytenko, T. (2022). Foreign economic activity and its taxation features: theoretical aspects. *Ekonomika ta suspilstvo*, (38). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-30>
11. Petrova, N. S., & Danylenko, A. V. (2023). Logistic barriers of Ukrainian exports under martial law. *Biznes Inform*, (11), 56–63.
12. European Commission. (2024). EU–Ukraine trade relations. Retrieved August 29, 2025, from <https://trade.ec.europa.eu>
13. Kramarenko, H. O. (2023). Transformation of Ukraine's agricultural exports in the global food system. *Ekonomika APK*, (6), 12–20.
14. Mazaraki, A. A., & Melnychenko, S. V. (2021). *International trade: textbook*. Kyiv: KNEU. 648 p.
15. State Statistics Service of Ukraine. (2024, December 16). *Foreign trade of Ukraine in goods for 2024 (express release)*. Retrieved August 29, 2025, from <https://stat.gov.ua>.